

VEDECKÁ KONFERENCIA VOJNA A SVET – (CEZ) HRANICE ŠTÁTOV I ĽUDSKOSTI (PRAMENE, DOBOVÁ TLAČ A LITERATÚRA) V ŠTÁTNEJ VEDECKEJ KNIŽNICI V PREŠOVE

Prešov, 24. – 25. september 2025

Mariana ČENTÉŠOVÁ

V roku 2025 usporiadalo Oddelenie historických knižničných fondov Štátnej vedeckej knižnice (ŠVK) v Prešove vedeckú konferenciu s medzinárodnou účasťou s názvom *Vojna a svet – (cez) hranice štátov i ľudskosti (pramene, dobová tlač a literatúra)* zameranú na vojnové udalosti a ich vnímanie v širšie koncipovaných súvislostiach. Na konferencii vystúpili historici, archivári, múzejníci, zastúpenie však mali aj lingvisti či pedagógovia z praxe. Prezentované referáty mali teda interdisciplinárny charakter, čo bolo aj jedným z cieľov organizátorov. Konferencia sa konala pri príležitosti 80. výročia vypuknutia druhej svetovej vojny a nadväzovala na dve vedecké konferencie s tematikou vojny, ktoré sa na pôde ŠVK v Prešove uskutočnili v rokoch 2023¹ a 2024.²

Konferencia bola na základe tém referátov rozdelená do štyroch sekcií. V prvej z nich s názvom *Jedinec a vojna, vojna v meste, mesto vo vojne* vystúpilo päť účastníkov. Dr. h. c. prof. PhDr. Peter Kónya, PhD. (Inštitút histórie, Prešovská univerzita v Prešove), vychádzajúc z dlhoročného výskumu priebehu protihabsburských povstaní v kráľovských mestách v Šariši prezentoval príspevok s názvom *Prečo boli prešovské jatky „jatkami“? Prípady extrémnej krutosti počas protihabsburských povstaní v Prešove v poslednej tretine 17. storočia*. Nasledovala prednáška poľského historika venujúceho sa výskumu starých tlačí dr. Tomasza Stolarczyka (Knižnica Łódzkej univerzity), v ktorej opísal vojenské vpády do stredopoľského mesta *Łęczyca* a jeho okolia v stredoveku a novoveku (*Zniszczenia wojenne Łęczycy od XII do XVIII w.*). Dve nasledujúce prednášky boli zamerané na osobnosti vojenských dejín. Mgr. Viktor Szabó zo ŠVK v Košiciach predstavil a analyzoval spomienky Bélu Forbergera, spišskonovoveského advokáta a vojaka rakúsko-uhorskej armády na účasť v prvej svetovej vojne, ktoré boli vydané aj knižne (*Béla Forberger – advokát, prokurátor a vojak rakúsko-uhorskej armády. 500 dní v rojnici (Na základe denníka autora)*). Predmetom ďalšieho príspevku

- 1 Išlo o interdisciplinárnu vedeckú konferenciu *Status Belli – od vojny k mieru (vojna a mier v dejinách, knižnej kultúre a v prameňoch)*, ktorá sa uskutočnila v termíne 27. – 28. 9. 2023. Zborník z konferencie vyšiel aj tlačou: *Status belli – od vojny k mieru : vojna a mier v dejinách, knižnej kultúre a v prameňoch*. Eds. Marcela Domenová, Lucia Němcová. Prešov: ŠVK v Prešove, 2024. 233 s. ISBN 978-80-89614-96-7.
- 2 Vedecká konferencia *Vojna a školstvo – vojna a spoločnosť – vojna a každodenný život (pramene, dobová tlač a literatúra)* sa konala v dňoch 18. a 19. 6. 2024. Zborník z konferencie vyšiel tlačou: *Status belli II.: vojna a školstvo – vojna a spoločnosť – vojna a každodenný život*. Eds. Marcela Domenová, Lucia Němcová. Prešov: ŠVK v Prešove, 2025. 380 s. ISBN 978-80-69136-05-2.

múzejnícky Mgr. Lucie Sotákovéj, PhD., z Múzea SNP v Banskej Bystrici bolo priblíženie osobnosti Antona Ivana Székelyho a jeho fotografickej činnosti počas Slovenského národného povstania (SNP) na základe dokumentov a fotografií zachovaných v Múzeu SNP („Hrdina bez zbrane“ (Anton Ivan Székely – povstalecký fotoreportér)). Prvú sekciu uzavrel príspevok taktiež múzejníka PaedDr. Martina Molnára zo Zemplínskeho múzea v Michalovciach, ktorý podrobne opísal udalosti spojené s oslobodzovaním Michaloviec v roku 1944 Červenou armádou (*Oslobodenie Michaloviec v roku 1944*).

Po krátkej prestávke a diskusii k prvému bloku prednášok nasledovala druhá sekcia s názvom *Nezabudnúť – historická pamäť* zameraná na predstavenie neľahkých osudov zajatcov v trestaneckých táboroch a pozornosť bola venovaná aj múzejnej činnosti. Prvým referujúcim v bloku bol lingvista a germanista doc. Ľudovít Petraško, PhD. (Univerzita Palackého v Olomouci), ktorý v prednáške s názvom *Koľko mŕtvych, toľko živých – slovenskí zajatci v táboch Kaisersteinbruch* opísal spomienky svojho predka na nútený pobyt v zajateckom tábore v Rakúsku, ktoré doplnil širším historickým kontextom nadobudnutým vlastným výskumom. Mgr. Vladimíra Luptáková zo Stredoslovenského múzea v Banskej Bystrici na základe archívnych dokumentov zosumarizovala priebeh zriadenia a správy Pamätných izieb v Národnej kultúrnej pamiatke Kališti (NKP Kalište – zriadenie a správa Pamätných izieb na Kališti). Išlo o zaniknutú osadu na úpätí Nízkyh Tatier, ako pripomienku hrdinstva jej obyvateľov, ktorí pomáhali partizánskym skupinám počas jesene a zimy roku 1944. Bilancujúci charakter mala aj prednáška Mgr. Lukáša Volentiera, PhD. (Múzeum SNP, Banská Bystrica), s názvom *70. rokov Múzea Slovenského národného povstania*, ktorá bola venovaná dejinám vzniku a vývoja Múzea SNP v Banskej Bystrici.

Po ukončení prvého dňa rokovania sa účastníci konferencie mali možnosť zúčastniť exkurzie po architektonických pamiatkach Prešova spojených so židovským obyvateľstvom.

Prednášky druhého dňa rokovania boli rozdelené do dvoch tematických sekcií. Prvá z nich pomenovaná *Život s Bohom, pomoc v čase vojny* zahŕňala tri prednášky. Cirkevný historik PhDr. ThLic. Juraj Gradoš, PhD. (Gréckokatolícke arcibiskupstvo Prešov), sa v referáte s názvom *Kópie slziacej ikony v Klokočove – vplyv ich kultu na náboženský život počas Veľkej vojny a po nej* zamerail na osudy ikony klokočovskej Bohorodičky s dôrazom na obdobie prvej svetovej vojny. Ďalšou referujúcou bola archivárka a retrospektívna bibliografka Mgr. Gabriela Oľšavská z ŠVK v Prešove, ktorá sa predstavila s príspevkom *Cirkevný život evanjelikov v Prešove v medzivojnovom období*. V ňom nadviazala na svoj dlhodobý výskum k dejinám evanjelikov v Prešove. Posledný referát v rámci prvej sekcie bol venovaný charitatívnej činnosti poľských aristokratov a nižšej šľachty počas druhej svetovej vojny. Prednášku s názvom *Działalność charytatywna polskiego ziemianstwa i arystokracji w ramach Rady Główniej Opiekuńczej w latach 1940 – 1945* predniesol dr. hab. Jarosław Durka, prof. UK z poľského Kaliszu.

Podľa programu nasledovala diskusia a krátka prestávka. Následne sa pokračovalo v rokovaní. Do štvrtej sekcie *Školstvo a kultúra vo vojne a po nej* bolo podľa programu zaradených päť referátov. Ako prvá vystúpila v programe PhDr. Ľudmila Kónyová, pedagogička Evanjelického kolegiálneho gymnázia v Prešove. Vo svojej prednáške s názvom *Mikrohistória prenasledovania: Vylúčenie židovských žiakov z Evan-*

jelického kolegiálneho gymnázia v historickom a literárnom zrkadle predstavila projekt *Prázdná stolička* realizovaný na spomínanom gymnázium, ktorý spolu so študentmi vypracovali a formou výstavy upozornili na osudy 102 židovských žiakov vylúčených z gymnázia v rokoch 1940 a 1941. Budovanie školstva vo východnom Veľkopolsku na sklonku druhej svetovej vojny mapoval na základe školských kroník profesor Kališskej univerzity dr. hab. Piotr Gołdyn v príspevku s názvom *Odrodzenie szkolnictwa powszechnego po zakończeniu II wojny światowej w świetle zapisków z kronik szkolnych. Casus Wielkopolski wschodniej*. Trefou referujúcou bola archivárka a historička doc. Mgr. Marcela Domenová, PhD. (Inštitút histórie, Prešovská univerzita v Prešove), ktorá sa v rámci svojho dlhodobého výskumu knižnej kultúry v Prešove a na východnom Slovensku tentokrát zamerala na knižný trh v Československu porovnaním situácie pred druhou svetovou vojnou a po nej (*Nakladatelia/vydavatelia a kníhtlačiari pred a po 2. svetovej vojne v ČSR: od evidencie činnosti po knižný trh*). Do tohto programu bola zaradená aj prednáška s názvom *Tábor smrti Trostenec – koniec ľudskosti* historičky PhDr. Mgr. Luciány Hoptovej, PhD. (Inštitút histórie, Prešovská univerzita v Prešove), presunutá z predošlého dňa rokovania a jej predmetom boli praktiky nacistov a tragické osudy zajatcov v bieloruskom vyhladzovacom tábore. Posledný blok konferencie uzavrela prednáška ukrajinistky z Prešovskej univerzity v Prešove, PhDr. Adrian Amir, PhD., s názvom *Židovské vojnové a povojnové príbehy v ukrajinskej literatúre Slovenska*. V referáte sa autorka zamerala na predstavenie a obsahovú analýzu vybraných próz ukrajinského spisovateľa Vasiľa Zozulaka z druhej polovice 20. storočia.

Po ukončení štvrtej sekcie referátov nasledovala opäť diskusia a samotný záver konferencie. Organizátori i referujúci sa zhodli, že obsah prednášok bol pestrý, obohacujúci o nové poznatky v rámci vojnových tém z rôznych výskumných hľadísk. Referáty reflektovali rozdiely i paralely dosahov vojen naprieč stáročiami a v nadnárodnom kontexte. Odborná verejnosť sa bude môcť oboznámiť s aktuálnym výskumom účastníkov konferencie vďaka zámeru vydania recenzovaného zborníka ako výstupu konferencie.